

Cimbria.

En Episode af Foreningslivet i Nordslesvig.

Af H. R. Hiort-Lorenzen.

Det er bekendt nok, at den ved Begivenhederne i den slesvigske Stænderforsamling i November 1842 kraftig opblussende Nationalfølelse hos de danske Slesvigere først den paafølgende Sommer ret fik Luft ved Dannelsen af „den slesvigske Forening“, der kom til at spille en saa væsentlig Rolle under den senere Udvikling. Mindre bekendt turde det være, at der allerede i December 1842 blev gjort Forsøg paa at danne en dansk politisk Forening i Nordslesvig, men at dette Forsøg hurtig kvaltes i Fødslen. Planen blev undfanget af P. C. Koch,¹⁾ og det tør antages, at han har drøftet den med P. H. Lorenzen²⁾, medens denne i de første Dage af Maanedens var hjemme i Haderslev for at følge sin Moder til Jorden. Efter al Rimelighed har ogsaa Professor Flor³⁾ i Kiel, Kochs

¹⁾ Peter Christian Koch, født 19. Febr. 1807 i Tiset, oprindelig Kjøbmand i Haderslev, fra 1838 til 1855 Udgiver af „Dannevirke“, senere Fotograf i Kjøbenhavn, hvor han døde 2. November 1880.

²⁾ Peter Hiort Lorenzen, født 24. Januar 1791 i Haderslev, Kjøbmand og deputeret Borger, 1836—1842 Stænderdeputeret, død 17. Marts 1845.

³⁾ Christian Flor, født 1. Januar 1792 i Kjøbenhavn, 1825 Lektor i dansk Sprog og Literatur ved Kiels Universitet, 1845—1847 Forstander for Rødding Højskole, død 31. Marts 1875 i Kjøbenhavn.

kloge og omsigtsfulde Raadgiver, været indviet i Planen, om den ikke er udgaaet fra ham selv. I de første Dage af December 1842 forfattede Koch da følgende Indbydelse:

„For omtrent tre Aar siden dannede der sig et „dansk-slesvigsk Selskab“, som tæller mange Medlemmer i Nord-slesvig; men Centrumet forblev i Kjøbenhavn, og derfor maa dets Virksomhed forblive indskrænket til den eneste Syssel, at udbrede Bøger.

„Danskhedens Fjender have derimod deres mægtige Foreningspunkter i selve Hertugdømmet, have her uhyre Kræfter til Raadighed og bringe dem altid ivrigere til Anvendelse. Under saadanne Omstændigheder nødes vi danske Nordslesvigere til at slaae os tættere sammen; for det første maa de mere opvakte iblandt os sammentræde i et Selskab og stille sig det Formaal: at modvirke Rigets Sønderplittelse og hævde den dansktalende Nationalitets Rettigheder i Hertugdømmet. Ethvert Sogn i den dansktalende Deel af Slesvig bør tælle 2, 3 og flere Medlemmer, disse udnævne En iblandt sig til Formand og korresponderende Medlem; flere Sogne kunne sammentræde til en Kreds og have deres Kredsforstander; ethvert Medlem maa være født Slesviger; dog bør saadanne Mænd, som her ere bosatte og have tilegnet sig Kjærlighed til vore Forhold, om de endog ere fødte i andre Dele af Riget eller i Udlandet, ikke udelukkes. Ethvert Medlem lover ved Tiltrædelsen at være Selskabets Love tro, som det sømmer sig en gjæv Dansker og Ven af Fædrelandet, og virksom med at udbrede, hvad der skal aabenbares for hele Folket (udenfor Selskabet); Enhver kan ved Tiltrædelsen forpligte sig til at erlægge aarlig til Selskabets Tarv, hvad han vil, f. Ex.

I Rbdlr., mere eller mindre, alt efter Behag. Disse Penge erlægges ikke, uden i det Tilfælde at Selskabet skulde have dem behov, enten til Reiseudgifter for Deputationer eller andre Øiemed. Selskabet foreslaaes at skulle hedde:

„Cimbria“.

„Naar Kredsforstanderne ere udnævnte af de sammentraadte Sogneafdelings-Formænd, vil det være hensigtsmæssigt, at alle Kredsforstanderne reise en Dag sammen, for at fastsætte Selskabets Love og udnævne dets bestyrende Embedsmænd, f. Ex.: en Præsident, en Sekretær, en Kasserer, hvis disse eller andre Functionærer ansees nødvendige. Maaske kunde det ved samme Leilighed være hensigtsmæssigt, at foreslaae Hs. Maj. Kongen eller Hs. Kongl. Høihed Kronprindsen til Selskabets Skytsherre og da indgaae med undersaatlig Bøn i denne Henseende.

„Hvad det for det Første især gjælder om, er, at nogle enkelte ansete og brave Bønder i hvert Sogn tiltræder Selskabet; det gjælder ikke om mange, det gjælder kun om nogle i hvert Sogn; en større Tiltrædelse vil siden følge af sig selv.

„Vort Fædreland har mistet sit Broderland Norge; at løsrive det andet Broder- eller Søsterland Hertugdømmerne er den Hensigt, som et Parti hos os meer og meer lægger for Dagen. Lykkes denne Plan, da bortrives vi ad en Strøm af fremmede Forholde, under hvilke vi faa Danske ville være som solgte og givet til Priis for den Skjæbne, der rammer ethvert af fremmede overvundet og undertrykt Folk.

„Til Forebyggelse af en saadan Ulykke vil Enighed iblandt os være høist nødvendig, maaskee kan vort Selskab

vorde et af de kraftigste Midler til at styrke Riget i denne truende Tid og afværge den stedse stigende Fare.

„For flygtig at betegne, hvad Selskabet foreløbigt kunde henvende sit Øie paa, anfører jeg: at udvirke hos Hs. Maj. Kongen, at det danske Sprog maa tales af vore nordslesvigske Deputerede i Stænderforsamlingen, og det Talte indføres i samme Sprog i Stænderprotokollen; at have Øie med Sprogrescriptets Efterlevelse af 14. Mai 1840, og gjøre Indberetning, naar samme overtrædes; at virke for Valget af dygtige og fædrelandssindede Stænderdeputerede; at understøtte og frelse dem, som forfølges og mishandles under vore Statstilstande; at foreslaae Kongen og Stænderne Forbedringer af vore Love og offentlige Indretninger o. s. v.

Med Høiagtelse.“

Denne Indbydelse, som det var Kochs Hensigt at sende ud over hele Nordslesvig, vovede han ikke at lade trykke i sit eget Trykkeri, da han, som det Følgende vil vise, med Rette var overtydet om, at den vilde blive beslaglagt af Politiet. I Kjøbenhavn haabede han paa, at Aktstykket vilde smutte igjennem, og sendte det derfor til „Berlingske Tidende“s Trykkeri for at faa det trykt i 150 Exemplarer. Men Berling — eller hvem der den Gang forestod Trykkeriet — var ogsaa ængstelig og lod straks under 7. Decbr. Aktstykket gaa videre til Justitsraad Reiersen,¹⁾ hvem Tilsynet med de i Kjøbenhavn udkommende Blade og Skrifter under 24 Ark var overdraget som Censor. Denne,

¹⁾ Christian Reiersen, født 17. Juni 1792 i Vordingborg, 1827 Assessor i Kjøbenhavns Politiret, 1834 tillige Censor i Kjøbenhavn, død 25. Septbr. 1876 i Kjøbenhavn.

som heller næppe har holdt af den Historie, skynlte sig at finde en formel Feil ved Indbydelsen og sendte den tilbage, fordi der intet Forfatternavn var anført paa den. Kochs Forsøg paa at liste Indbydelsen igjennem uden Navns Underskrift — det havde vel været hans Mening at tilføie sin Underskrift med Pen — mislykkedes saaledes, og han maatte bekvemme sig til at sætte sit Navn under. Den 14. Decbr. kom den underskrevne Indbydelse tilbage til Reiersen, som altsaa nu var nødt til at tage Stilling dertil. Han vovede hverken at sige Ja eller Nei og sendte skyndsomst Dagen efter Aktstykket til det danske Kancelli med en Betænkning, hvori han udtalte, at der var „Grund til at antage, at der fra Øvrighedens Side i Haderslev kan være lagt Hindringer i Veien for sammes Trykning der, og med Hensyn hertil har jeg, ihvorvel Indbydelsen, efter den gjældende Trykkefriheds-Lovgivning, ikke, saavidt jeg skjønner, indeholder noget Lovstridigt, troet, at burde udbede mig det Kongelig Danske Cancellies Bestemmelse for, om den omhandlede Indbydelse, som jeg indtil videre har standset, under de anførte Omstændigheder kan passere.“ Det danske Kancelli lod Sagen den 17. Decbr. gaa videre til det tyske Kancelli. Kancellipræsident Stemann¹⁾ har formodenlig ligesom Reiersen frygtet for, at der kunde være udstedt et Trykningsforbud i Haderslev, og ikke villet overtage nogen Risiko for mulige senere Ubehageligheder fra det tyske Kancelli; thi ellers er det rigtignok ganske uforstaaeligt, at han har villet skyde sin Afgjørelse ind under det andet Kancelli. Under 19. Decbr. afgik Sagen

¹⁾ Poul Christian Stemann, født 14. April 1764 i Kjøbenhavn, 1827—48 Geheimstatsminister, Justitsminister og Præsident i det danske Kancelli, død 25. Novbr. 1855 i Kjøbenhavn.

til den slesvig-holstenske Regjering paa Gottorp, og fra denne indløb der allerede under 24. Decbr. en omfattende Udtalelse, som viser, hvilken Frygt man ogsaa paa Gottorp nærrede for den Tids friere Bevægelser, og hvorledes man troede at kunne standse deres Fremgang ved Smaaforbud og Smaachikaner.

Denne Betænkning, som er underskreven af Præsidenten, Geheimekonferensraad Spiess¹⁾ og af Regjeringsraaderne Konferensraad Rist²⁾ (Referent), P. Lüders,³⁾ Engel,⁴⁾ J. J. C. Lüders⁵⁾ og Provst Nielsen,⁶⁾ er saa karakteristisk for den hele Skole af tyske Embedsmænd, der tjente den danske Konge og den danske Stat med Had i Hjertet til alt Dansk, at den fortjener at kjendes fuldstændig. Den meddeles derfor her i Oversættelse:

¹⁾ Joachim Ove Frederik Spiess, 1834 Præsident for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, død 7. Decbr. 1844 i Teplitz.

²⁾ Johann Georg Rist, født 23. November 1775 i Niendorf ved Pinneberg, 1834—46 Regjeringsraad paa Gottorp, død 5. Febr. 1847 i Slesvig.

³⁾ Peter Lüders, født 10. Marts 1785 i Tønder, 1820 Overretsraad i Glykstad, Medlem af Undersøgelseskommissionen imod Uve Lornsen, stemte for hans Frifindelse, 1834—46 Regjeringsraad paa Gottorp, 1856 Medlem af Rigsraadet, død 12. October 1878 i Kiel.

⁴⁾ Caspar Arnold Gotthold Johann Engel, født 1798 i Husum, 1834—46 Regjeringsraad paa Gottorp, 1851 udelukket fra Amnestien, død 24. October 1863 i Altona.

⁵⁾ Johann Joachim Christian Lüders, født 9. Marts 1782 i Lyksborg, 1834—46 Regjeringsraad paa Gottorp, død 17. November 1846 i Slesvig.

⁶⁾ Nicolaus Johann Ernst Nielsen, født 19. April 1806 i Rensborg, 1840 Præst paa Frederiksberg, Provst i Hytten Amt og Regjeringsraad paa Gottorp, 1847 Overkonsistorialraad, billigede 1848 i en offentlig Erklæring Oprøret fra et moralsk og ethisk Standpunkt, 1853 Overhøfpræst i Oldenburg, død 26. Januar 1883 i Oldenburg.

„Den ved det Kongelige Kancellis Skrivelse til vor Kundskab komne Opfordring fra Dannevirkes Udgiver P. Chr. Koch i Haderslev til Dannelse af en Forening under Navn af „Cimbria“ turde have fortjent den Opmærksomhed, det kgl. danske Kancelli har skænket den, nærmest ved de Omstændigheder, der ledsage dens Fremkomst, og man vil ogsaa nærmest deraf kunne udlede den rette Maalestok for Bedømmelsen af en saadan Forenings Tilstedelighed.

„Uagtet vor Lovgivning ikke indeholder nogen udtrykkelig Bestemmelse om, paa hvilken Betingelse alslags private Foreninger kunne oprettes, og uagtet en Opfordring til Oprettelsen af en saadan eller selve dens Dannelse ikke ved Lov er gjort afhængig af Politiets eller en Overøvrigheds Tilladelse, saa synes det dog at ligge i det monarkiske Statsbegreb saa vel som i Samfundsordensbegrebet, ligesom det er sædvanemæssigt, at enhver frivillig sammentrædende Forening, igjennem hvilken der skal tilstræbes fælles og offentlige Formaal, bør aflægge Regnskab over disse Formaal til en kontrollerende Myndighed og ansøge om Stadfæstelse.

„Men at en politisk Forening, som vil arbeide paa Udviklingen af enkelte Statsdeles Rettigheder overfor andres, som vil forfølge ydre og politiske Formaal ved at indvirke paa Andres Overbevisning og ved Pengemidler, som altsaa vil stille sig ved Siden af Administrationen og gribe ind i dens Gang — om den overhovedet er tilstedelig, maa underkastes et særligt Tilsyn, og at altsaa en ikke autoriseret Indbydelse til en slig Forening ikke bør tilstedes i et ordnet Statssamfund, synes ikke at trænge til en nærmere Begrundelse.

„Den ved Kjøbenhavns Politirets Foranstaltning midlertidig tilbageholdte Opfordring, som er os meddelt i to Exemplarer, bærer imidlertid alle Kjendetegn paa en Forening af sidstnævnte Beskaffenhed. Foreningen „Cimbria“s ostensible Formaal ere af ren politisk Natur, der skal indvirkes ikke alene paa Befolkningens Stemning, paa Lovgivningen, paa Stændervalgene, Administrationen skal ses paa Fingrene, dens Forsømmelser skulle denunceres. Som Midler til at opnaa dette nævnes Penge, forenede Bestræbelser under en fuldstændig Organisation. Flere Ting, deriblandt Taushedspaalæget til Medlemmerne om Foreningens Anliggender, tyde paa, at end ikke hemmelige Formaal ere udelukkede. Erfaringerne fra den nuværende beklagelige Spaltnings Oprindelse og Udvikling vise, hvad Følgerne vilde blive. Et helt System af Mistænkeliggjørelser og Forfølgelser imod Anderledestænkende vilde blive den første Virkning af en saadan Forening; der vilde opstaa en hidsig og forbitret Kamp mod det tyske Element i Hertugdømmet Slesvig; Naboer og Landsmænd vilde reise sig imod hverandre til baade hemmelig og aabenlys Strid. Selv om vi nu vilde anvende den mildeste Fortolkning og betragte den foreliggende Opfordrings almindelige Øiemed som et paa Grund af de i Slutningen anførte særlige Formaal betænkeligt, men dog ikke lovstridigt Foretagende, saa maatte dog den Betragtning, at hvis „Cimbria“ skulde blive tilladt, vilde man ikke kunne nægte lignende Foreninger af Modpartiet den samme Ret, hvilket vilde røbe en Svaghed i Administrationen, der let kunde have anarkiske Tilstande til Følge, nødsage os til at benytte de os givne Midler til at modsætte os saa vel Indbydelsens Udbredelse som Foreningen „Cimbria“s Oprettelse.

„I den Anledning have vi først og fremmest under 22. d. M. meddelt Haderslev Politikammer og Haderslev Amthus P. Chr. Kochs Indbydelse og instrueret begge disse Myndigheder til i Fællesskab paa passende Maade at søge at forhindre Planens Iværksættelse, saaledes at al Opsigt om muligt undgaas. Da det er os ubekjendt, hvorvidt der allerede er forefaldet noget i denne Sag, have vi tillige forlangt Indberetning om, hvorledes den staar. Denne Indberetning skal senere blive fremsendt. Samtidig henstille vi til det Kgl. Kancelli at træffe saadanne Forholdsregler, som i Overensstemmelse med det af det Kongelige Danske Kancelli udstedte Circulære kunde tjene til at forhindre Udbredelsen af sligt nyt Tændstof.“

Ogsaa Autoriteterne i Haderslev, Amtmand, Konferensraad Johansen¹⁾ og Politimester, Etatsraad Schrader²⁾ fik umaadelig travlt. Schrader tog i al Stilhed Koch under Behandling, og allerede d. 25. December kunde de to Herrer afsende en beroligende Indberetning til Regjeringen paa Gottorp, hvori de skrive:

„Efterat jeg, Etatsraad Schrader, i en Fart havde faaet talt underhaanden med Koch uden at lade ham mærke, hvad enten jeg bifaldt eller misbilligede hans Plan, har jeg af hans Udtalelser vundet den Overbevisning, at Ind-

¹⁾ Friderich Heinrich Christian Johansen, født 28. Februar 1781 i Kjøbenhavn, 1811 Amtmand i Flensborg, 1817 Amtmand i Haderslev, 1848 Medlem af Immediatkommissionen, 1850 Præsides i Overjustitskommissionen for Hertugdømmet Slesvig, Geheimekonferensraad. Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, død 21. Mai 1851 i Flensborg.

²⁾ Ludwig Friedrich Gabriel Schrader, født 1786 i Pinneberg, 1837 Borgermester og Politimester i Haderslev, 1844—60 Politimester i Altona, død 22. Januar 1866 i Ottensen.

bydelsen, som han paastaar at have forfattet og at have villet lade trykke efter foreløbig Aftale med nogle Meningsfæller for at holde den i Hertugdømmerne bestaaende Advokatforening Stangen, ikke er bleven bekendt hverken i Haderslev By eller i Haderslev Amt.

„Da vi nu saa meget mere holde os overtydede om Rigtigheden heraf, som intet om det Modsatte er kommet os for Øre, saa har der fra vor Side selvfølgelig ikke kunnet tages præventive Forholdsregler, hvilke det desuden ikke er let at tage, saa længe Myndighederne ikke have Ret til at forhindre Sammenkomster til Drøftelse af offentlige Anliggender.

„Men selv om der ikke for Øieblikket er Anledning til at befrygte Uroligheder i nævnte Retning, saa foregriber Kochs Plan dog paa en saa anmassende og betænkelig Maade Udøvelsen af den høieste Statsmagt og er saa farlig for Samfundsordenen, at vi ei alene holde dens øieblikkelige Undertrykkelse for nødvendig, men ogsaa ærbødigt maa henstille til høiere Afgjørelse, om der ikke burde anordnes en nærmere Undersøgelse, for at Ophavs-mændene til hin oprørske (aufwieglerische) Indbydelse kunne faa deres fortjente Straf.

„Hvad forøvrigt angaar Aarsagen til den saa vel i Haderslev By som i Amtet herskende Ophidselse og Agitation (Umtriebe), saa maa den nærmest søges hos de i Haderslev udkommende offentlige Blade „Dannevirke“ og „Lyna“, der vildlede saa vel Land- som Kjøbstadbe-folkningen hver i sin Retning, og vi maa derfor anse det som en ufravigelig Betingelse for Opretholdelsen af den offentlige Ro og Orden, at der, hvis man ikke vil gaa til straks at forbyde disse Blade, snarest maa sættes en Grænse for

deres samfundsfarlige, rolighedsforstyrrende Færd, hvilket efter vor Mening kunde ske derved, at begge Bladenes Udgivere fik Tilhold om at undgaa paa nogen Maade at drøfte den ydre og indre Politik og at indskrænke sig til Udbredelsen af almennyttige Kundskaber og Nyheder (Intelligenz-Nachrichten), hvorpaa ogsaa deres Privilegier lyde.“

Disse gode Raad fra de to haderslevske Embedsmænd faldt dog selv Regjeringsraaderne paa Gottorp for Brystet, thi da Regjeringen under 28. Decbr. indsendte deres Indberetning til det tyske Kancelli, var den nok enig med dem i, at „Cimbria“ burde forbydes, men den satte sig bestemt imod, at der indleddedes Undersøgelse. De Herrer indsaa formodenlig, at Konsekvenserne kunde blive ubehagelige for deres tyske Meningsfæller, naar en Gang en slesvig-holstensk Forening skulde komme under kollegial Behandling; der vilde da let ved en Undersøgelse komme Ting frem, som kunde blive ubehagelige for dem selv. Derfor slap Koch for Tiltale. Konferensraad Johannsens og Etatsraad Schraders Forslag om at give „Dannevirke“ og „Lyna“ Tilhold om ikke at befatte sig med Politik omtalte Regjeringen ikke med et Ord; thi ogsaa her vilde Konsekvenserne føre til lignende Tilhold til de holstenske Blade, navnlig „Itzehoer Nachrichten“ og „Kieler Correspondenzblatt“, som man paa Gottorp for enhver Pris vilde holde Haanden over. Regjeringens Erklæring kom den 30. Decbr. til Kjøbenhavn, og allerede Dagen efter kunde det tyske Kancelli underrette det danske Kancelli om, at det havde forbudt Oprettelsen af Foreningen „Cimbria“, og anmode det om at forbyde Trykningen af Kochs Indbydelse i „Berlingske Tidende“s Trykkeri, idet der samtidig

gaves Løfte om Forbud imod „Holsteinischer Advokatenverein“, saafremt den havde lignende Formaal som „Cimbria“, „hvorom der dog i Øieblikket Intet var bekjendt.“ Danske Kancelli skrev da 5. Januar 1843 til Justitsraad Reiersen, at nu var „Cimbria“ forbudt i Slesvig, hvorfor Indbydelsen til dens Dannelse ikke kunde tilstedes trykt eller omdelt.

Dermed var Faren for en dansk Forening i Slesvig foreløbig afværget ved den skjønneste Enighed mellem de to Kancellier; men hverken „Holsteinischer Advokatenverein“, stiftet i Mai 1841 paa et Møde i Pinneberg, eller „Schleswigholsteinischer Advokatenverein“, stiftet 26. Septbr. 1842 paa et Møde i Rensborg efter Indbydelse fra 22 Advokater i Byen Slesvig, blev forbudt. Tvertimod skyndte Regjeringen paa Gottorp sig, efter at den lykkelig og vel havde faaet „Cimbria“ forbudt, med den 2. Januar 1843 at indberette, at begge Advokatforeningerne vare saare uskyl-dige Fagforeninger, hvis Statuter udtrykkelig forbød dem at befatte sig med Politik. De Herrer tyske Advokater vare som sædvanlig klogere end de naive danske Nord-slesvigere, og derfor beholdt de deres Forening, som var og vedblev at være et af Oprørets Hovedforeningspunkter.

Dermed opgav Patrioterne i Haderslev imidlertid ingen-lunde deres Forsæt, og da de ud paa Sommeren 1843 kaldte „den slesvigske Forening“ til Live, ænsede de ikke Forbudet mod „Cimbria“.
